

Tekst gwarowy — Halemba 3

Autor: Monika Kresa

Informator: Henia Figler, ur. w 1944 w Wirku; pochodzenia rodziców: górnik, gospodyni domowa, współmałżonek z Rudy Śląskiej, górnik; wykształcenie zawodowe, sprzedawczyni.

Nagranie: Zapis i opracowanie: Monika Kresa. Weryfikacja: Halina Karaś.

Obiad {vm}T743.mp3|L{/vm}

Może dzisiaj {tt} = zaproszę. Końcówka -a w 1. os. lp. czasu przyszłego prostego to wynik szerokiej i odnosionej wymowy wygłosowego ę . |zaprosza{/tt} wos, moi kochani, na mój {tt} = obiad. Prelabializacja, czyli poprzedzenie samogłoski o w nagłosie u niezgłoskotwórczym (zapisywanym tu jako ł), i wymowa jeszcze podwyższona pochyłonego a zrównana z o. |łobiod{/tt} niedzielny, a wiycie: u nos w doma to musi być tak: zupa z {tt} = ‘z makaronem’ (nudle ‘makaron’ z niem. |nudlami{/tt}, i to {tt} = dobra. Samogłoska a pochyłone ulega jeszcze ścieśnieniu i utożsamia się w wymowie z o. |dobro{/tt} zupa, wiycie na miejsie, trzeba tam dać dużo, jarzyny albo {tt} gemiza ‘warzywa’ (z niem. Gemüse) |gemizy{/tt}, jakbyście tak, bo tak my godomy gemiza, żebyście zrozumieli, to jo wom {tt} = gadam. Samogłoska a pochyłone ulega jeszcze ścieśnieniu i utożsamia się w wymowie z o, natomiast drugie a przed spółgłoską nosową m pod jej wpływem podwyższa się do ó. |godóm{/tt}, jarzina, a do gemizy to sie zaliczo wszystko: marchew, pietruszka, kalafior, {tt} blumkol ‘kalafior’ (z niem. Blumenkohl)|blukul{/tt} i seler, co tam byście {tt}ino‘tylko’|ino{/tt} nie chcieli, no {tt} = jak już. Udźwięczniająca fonetyka międzywyrazowa. |jag już{/tt} {tt} uwarzyć ‘ugotować’. Typowe dla Śląska i części południowej Małopolski utrzymanie się dawnego i w grupie rzi. |uwarzicie{/tt} tyn rosół, abo inaczej ta zupa to je czysto, możecie dać tyż jeszcze troszyczka czosku do niej, wiycie, abo ino zoubek, żeby to tak było fajnie, potem możecie jeszcze zrobić, pomagować, a maga wiycie, co to je, nie? No! Potym warzymy łdzielnie nudle, a nudle to robimy tak: {tt} = mąka. Często w wielu gwarach wymowa ą jako uł w tym wyrazie. |mułka{/tt}, mułka, jajko, no i wyrobisz to w misce, potym jag już to wyrobisz ciasto {tt} = jest. |je{/tt} gładkie, to weźniesz taki wołek, {tt}nudelkula ‘wałek do ciasta’|nudlkula{/tt}, my godomy na to nudlkula, i weźniesz, jo robia to na stole, {tt} = wiecie. Samogłoska e pochyłone wymawiana w sposób ścieśniony jako y po miękkiej spółgłosce. |wiycie{/tt}, wywałkuja sie cieńkie takie blaty, blaty, wiycie, co to sie, to som takie cieńkie kawałki dość wielkie tego makarounu tych nudli. Potym jak to wyschnie, musza to wziąć i pokroić, pokroć, jak pokrajecie na cieńkie ,po prostu sie to nazywajo nudle, potym wrzicie do do zu... do wody i uwarzycie, za chwileczka łodcedzicie, przelejecie to jeszcze zimnoum {tt} = zimną wodą. Rozłożona (asynchroniczna) wymowa samogłoski nosowej ą jako om w wygłosie z jednoczesną tendencją do podwyższenia artykulacyjnego o do u. |wodoum{/tt} i zostawicie to na tym durszlaku, a {tt} = ten. Zwężenie artykulacyjne e do y przed spółgłoską nosową n, czyli wąska wymowa grupy eN jako yN. |tyn{/tt} durszlak to je cedzitko. A cedzitko no to jest durszlak, wiycie takie jest z dziurkami, takie sitko, o. Potym to już mocie zupa gotowo, o. Wiycie, już, {tt} = już ją. Udźwięczniająca fonetyka międzywyrazowa. Samogłoska wygłosowa ą artykułowana w sposób rozłożony (asynchronicznie) jako om. |już jom{/tt} mocie postawionom. Potym weznymy sie za robynie drugiego danio. Wiycie u nos to tak: nopród trza kartofle {tt} = ostrugać ‘obrać’. Prelabializacja, czyli poprzedzenie samogłoski o w nagłosie u niezgłoskotwórczym (tu zapisywanym jako ł).|łostrugać{/tt}, uwarzić, potym przez maszynka przemielić i zostawić je aż wystygnoum. Potym jag już beydom kartofle gotowe, dowomy sie za kapusta, no ale {tt} = w niedzielę. Szeroka i odnosiona wymowa wygłosowej samogłoski ę jako a i wywołane tym zrównanie się biernika lp. rzeczowników żeńskich zakończonych na -a z mianownikiem. |w niedziela{/tt} to musi być {tt}richtich ‘gotowa’ (z niem. richtig)|richtich{/tt} kapusta czerwouno, abo {tt} = inaczej. Wygłosowej przechodzi w y. Mazurzenie, tu cz > c. |inacy{/tt} modro, a różnie to godajóm, roz godajóm modro, roz czerwono, ale ta kapusta to tyż mo swój rytuał, musiecie nopród jom pokroć, poszatkować, inaczej sie to godo, jag już jom pokrojecie, wrzicie do gorcka, zalejecie wodom, postawicie na palnik i niech sie warzi, troszyczka, ale żeby sie nie {tt}przewarzyć się ‘przegotować się; za mocno się ugotować’|przewarzyła{/tt}, jag już beydzie uwarzono, {tt} = odcedzimy. Prelabializacja, czyli poprzedzenie samogłoski o w nagłosie u niezgłoskotwórczym. Wyrównanie tematu do 1. os. lp. Wyrównanie tematu do 1. os. lp. (takie wyrównania anlogiczne częste są wróżnych gwarach, m.in. w południowomałopolskich). |łodcedzemy{/tt} to, jag wiecie łodcedzimy, to znaczy woda {tt} = zlejemy. Zachowanie archaicznej (jak w dawnej polszczyźnie) postaci przedrostka s- bez udźwięcznienia. |ślejemy{/tt}. Potym w {tt} tygliczek ‘ronderek’ (z niem. Tigel)|tyglicku{/tt} musimy zrobić tak, pokroć piyknie cebulka, zeszklić jom fajnie i łodstawić. W drugim tygliczku pokroć piyknie boczek weyndzouny wiecie, a to wonio na cało {tt} = chałupa. |chałupa{/tt}. Jak to sie wszystko poskwarzy, poskwarzy, wszystko {tt} = dajemy. Samogłoska o artykułowana jako u. |dowómy{/tt} razem do tej kapusteczki, tam jeszcze dowómy troszyczka cukru, dowómy troszyczka soli, dowómy łoctu trocha, wiycie, że łocet to dowo potym fajny kolor, wszystko

wymieszamy, dowomy zaż na palnik, żeby to tak przeszło i {tt} = zaś odstawiamy. zaś ‘znów, znowu’, udźwięczniająca fonetyka międzywyrazowa, w wyrazie odstawiamy prelabializacja, czyli poprzedzenie samogłoski o w nagłosie u niezgłoskotwórczym (tu zapisywanym jako ł).. |zaż łodstawiamy{/tt}, to już co mamy? Zupa, kartofle uwarzone i kapusta zrobiono, no jeszcze tera wiyecie musimy sie zrobić te rolady.